

Wiktoria Szubert

Stowarzyszenie „Psiomocni”

<https://spis.ngo.pl/342994-stowarzyszenie-zwykle-psiomocni>

PRACA PSÓW W SŁUŻBACH MUNDUROWYCH

Streszczenie: Celem artykułu jest scharakteryzowanie pracy psów w polskich służbach mundurowych. Opracowanie ma za zadanie uwypuklić różnice, które zauważyć można pomiędzy działalnością zwierząt w konkretnych formacjach. Artykuł składa się z trzech podrozdziałów. Pierwszy z nich skupia się na krótkim opisie służb mundurowych i zwierząt w nich służących. Pokazuje jak wygląda praca psów w poszczególnej formacji, opisuje specjalizacje oraz rodzaje pracujących zwierząt. Elementem podsumowującym tą część jest materiał ilustracyjny, w którym w formie wykresu przedstawiono dane na temat ilości psów pracujących w służbach mundurowych w 2018r. Drugi podrozdział skupia się już na samych zwierzętach. Za pomocą tabeli zobrazowano najczęściej wykorzystywane w formacjach rasy psów. w opracowaniu uwzględniono cechy poszczególnych ras, a także opisano wady dyskwalifikacyjne i najczęstsze problemy zdrowotne, które mogą pojawić się ze względu na genetykę. Ostatni podrozdział skupia się na predyspozycjach psów. Tłumaczy na czym polega natura psa. Odnosi się do takich pojęć jak „temperament” i „popęd”. Podrozdział podnosi też kwestie testów i procedur, które mają pozwolić na: wczesną ocenę psa i jego przydatność do służby.

Działalność psów w służbach mundurowych zbadano korzystając z metody teoretycznej, dzięki której dokonano analizy materiałów dydaktycznych i szkoleniowych, wydanych przez właściwe służby mundurowe. Pomocnymi źródłami stały się również materiały pochodzące z monitoringów, oficjalne strony rządowe oraz akty prawne, które dostarczyły rzetelnych informacji na temat funkcjonowania zwierząt w formacjach mundurowych.

Słowa kluczowe: Policja, Straż Graniczna, Służba Celno-Skarbowa, Służba Więzienna Państwowa Straż Pożarna, Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej, rasa, predyspozycje, temperament

Wstęp

Często mówi się, że pies jest najlepszym przyjacielem człowieka, ale nie przypisuje się mu tylko i wyłącznie tej roli. Wydarzenia historyczne pokazują- że pies może być też partnerem w pracy wielu funkcjonariuszy mundurowych. Często zdarza się, że to odpowiednio wyszkolone psy stoją na straży ludzkiego życia zdrowia, a przede wszystkim- bezpieczeństwa. Zwierzęta podobnie jak ludzie narażają się dla dobra ogółu, a ich praca jest jeszcze bardziej wymagająca. Psy posiadają, bowiem bardziej rozwinięte zmysły, co *de facto* przewyższa możliwości człowieka w konkretnych sytuacjach, ale również pozwala na bardziej efektywne działania. Opracowanie to skupia się przede wszystkim na scharakteryzowaniu działalności czworonogów w formacjach mun-

durowych. Artykuł nakreśla różnice i walory psów, jakie można wyróżnić na tle działalności człowieka na służbie, oraz dokładnie opisuje wszystkie aspekty związane z czworonożnymi funkcjonariuszami.

1. Formacje mundurowe, w których służą psy- ich zadania oraz rodzaje

Konie i psy wykorzystywane są w wielu formacjach mundurowych, natomiast to właśnie psy- wcielają się w rolę funkcjonariusza znacznie częściej. Najwięcej słyszy się o czworonogach wykorzystywanych: do wyszukiwania zapachów oraz o psach ratowniczych, jednak zwierzęta pełnią przeróżne funkcje- w zależności od tego w jakiej formacji służą oraz do jakich zadań zostały wyszkolone. Obecnie z pomocy psów pracujących korzystają takie służby jak: Policja, Straż Graniczna, Służba Celno- Skarbowa, Służba Więzienna, Państwowa Straż Pożarna, (Ochotnicza Straż Pożarna również posiada w swoich szeregach psy służbowe, jednakże jest to organizacja społeczna- a nie tak jak pozostałe- instytucja publiczna) Wojsko Polskie, Żandarmeria Wojskowa, a nawet Wojska Specjalne. w zależności od tego do jakiej kategorii psy zostaną przypisane- takie funkcje otrzymują. Nie jest tajemnicą, że dzięki pracy psów; służby mogą pracować w cięższych warunkach, a co za tym idzie- stają się jeszcze bardziej skuteczne w codziennie prowadzonych akcjach- mających na celu ochronę ludzkiego życia i zdrowia oraz zapewnienie wszelako pojętego bezpieczeństwa. Psie zdolności przewyższają te ludzkie na wielu płaszczyznach. Dobre wyszkolenie połączone z możliwością wykorzystania pierwotnych zmysłów czworonogów- daje dużą szansę na powodzenie przy wykonywaniu powierzonych im zadań.

Aby dokładnie przedstawić wszystkie rodzaje psów służbowych należy po krótko scharakteryzować każdą z nich, tak aby łatwiej można było dostrzec podobieństwa i różnice jakie między nimi istnieją.

Policja

Policja jest umundurowaną, uzbrojoną jednostką, której głównym zadaniem jest zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego. Jest jednym z organów ścigania w Polsce. Nadzór nad tą formacją sprawuje- minister właściwy ds. zewnętrznych. Formacja działa na podstawie Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji. Struktura organizacyjna prowadzona jest według konkretnych rodzajów. Obecnie jest to służba: kryminalna, prewencyjna, sądowa, kontr terrorystyczna, ruchu drogowego, logistyczna oraz wspomagająca działanie policji w zakresie: logistycznym, technicznym i organizacyjnym. w ramach działalności policji funkcjonuje również Centralne Biuro Śledcze, którego głównym zadaniem jest rozbijanie niebezpiecznych grup przestępczych, walka z terroryzmem oraz przestępczością narkotykową. Policjantom ze względu na charakter wykonywanego zawodu przysługuje stosowanie środków przymusu bezpośredniego oraz broni palnej. Środkami przymusu bezpośredniego oprócz oczywistych: kajdanek, pałek policyjnych czy gazu drażniącego jest również pies służbowy²⁰⁶.

Czworonożni funkcjonariusze w służbie policji dzielą się ze względu na dwie grupy utworzone z myślą o charakterze ich pracy. Są to psy:

²⁰⁶ o *Policji*, <https://info.policja.pl/>, [dostęp 14.02.2021].

a) *prewencyjne*, czyli takie, które pracują w zakresie: działań antyterrorystycznych oraz ratownictwa wodnego. Do pionu tego zalicza się specjalności czworonogów takie jak:

- *psy patrolowe*

- *psy tropiące*

- *psy patrolowo-tropiące*- ich głównym zadaniem jest patrolowanie i praca w terenie. Ponadto w wypadku psów pracujących w tej specjalności ważnym aspektem staje się również obezwładnianie przestępcy i ogólna ochrona przewodnika.

- *psy do działań bojowych- zabezpieczanie operacji policyjnych przy pomocy psa*

- *psy do wyszukiwania zapachów materiałów wybuchowych*

- *psy do wyszukiwania zapachów narkotyków,*

- *psy do wyszukiwania zapachu zwłok ludzkich,*

- *psy do ratownictwa wodnego i wyszukiwania zapachu zwłok ludzkich;*

b) *kryminalistyczne*- w którym to psy pracują głównie węchem na śladzie zapachowym pozostawionym przez środki i substancję niebezpieczne/ nielegalne. w pionie tym psy pracują przy badaniach osmologicznych²⁰⁷.

Na co dzień czworonogi wraz ze swoimi przewodnikami pełnią służbę patrolową, tropią ślady ludzkie i działają na miejscu wypadków. Często zdarza się, że psy zabezpieczają imprezy masowe. Dzięki odpowiedniemu wyszkoleniu są bardzo dokładne i skuteczne oraz cechują się dużą odwagą. Fenomenalnie pracują ze swoimi przewodnikami, gdyż duży nacisk w ich szkoleniu kładzie się na posłuszeństwo²⁰⁸.

Straż Graniczna

Straż Graniczna jest polską uzbrojoną formacją mundurową, której głównym zadaniem jest strzeżenie i ochrona granic RP. Do jej zadań ponadto należy: kontrola ruchu granicznego oraz zapobieganie nielegalnej migracji. w Polsce Straż Graniczna zaliczana jest do organów ścigania- czyli w jej kompetencjach zawiera się wykrywanie przestępstw (z zakresu ruchu granicznego) i ściganie sprawców tych przestępstw za pomocą dochodzeń. Osobą decyzyjną w tej formacji jest Komendant Główny SG²⁰⁹. Ta służba mundurowa składa się z dziewięciu oddziałów. Każdy z nich rozmieszczony jest w takim miejscu- aby miał możliwość patrolowania dostępu do granicy państwowej z innymi, sąsiednimi państwami. Jednostki chronią więc: lądowy odcinek Granicy Polski z Federacją Rosyjską- tzw. Obwód Kaliningradzki, granicę Polski z Republiką Białoruską oraz Ukrainą. Przejście Graniczne między Polską: a Słowacją, Republiką Czeską oraz Federacją Niemiecką. Na tle wszystkich oddziałów stojących na straży obrony granic lądowych wyróżnia się: Morski Oddział Straży Granicznej, który rozgranicza morza terytorialne i granice wewnętrznych wód morskich²¹⁰; oraz jeden oddział „wewnętrzny”, który realizuje swoje ustawowe zadania wewnątrz kraju i nie styka się z żadną granicą państw sąsiadujących. Jego atutem natomiast jest

²⁰⁷Zarządzenie nr. 296 Komendanta Głównego Policji, (Dz.U. KGP, 2008, poz. 46), art. 7.

²⁰⁸J. Kuźniewicz, *Psy w służbie człowieka*, Wrocław 2003, s. 201.

²⁰⁹Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz.U. 1990, nr. 78, poz. 462), art.12.

²¹⁰*Struktura i zasięg*, <https://www.morski.strazgraniczna.pl/mor/komenda/struktura-i-zasieg/1637,Struktura-i-zasieg.html>, [dostęp 15.02.2021].

obsługa portu lotniczego- takiego zadania nie posiada żaden inny oddział SG²¹¹. Po krótkim scharakteryzowaniu kompetencji Straży Granicznej należy skupić się teraz na zwierzętach pracujących w tej jednostce. Psy służbowe są w jej wypadku środkiem przymusu bezpośredniego.

Czworonogi w szeregach Straży Granicznej pojawiły się już w okresie przed II wojną światową za czasów funkcjonowania „*Wojsk Ochrony Pogranicza*”. w pierwszej połowie XXw. pierwsze psy trafiły na szkolenie do Zakładu Tresury Psów Policji w Poznaniu. Gdy kurs ten zakończył się sukcesem zdecydowano się otworzyć rodzimy już- Zakład Tresury Psów Granicznych. Od tego czasu przechodził on liczne zmiany, a wraz z reformacjami państwowymi zostawał przenoszony kilkakrotnie do różnych części polski. w latach dwutysięcznych ośrodek funkcjonował w Lubaniu i tam odnosił największe sukcesy. Działalność tej placówki skończyła się w 2010r. wraz z powstaniem nowego obiektu- Ośrodka Szkoleń Specjalistycznych Straży Granicznej, który również znajdował się w cieszącym się dobrą sławą-Lubaniu²¹². Od tego czasu psy w SG służą po dzień dzisiejszy.

Wykorzystuje się je do pełnienia zadań ustawowych takich jak:

- a) *kontrola graniczna*- funkcjonariusze straży granicznej mogą dokonywać kontroli granicznej przy pomocy psa służbowego- pod warunkiem, że odbywa się to w warunkach nie stwarzających zagrożenia zarówno dla psa i przewodnika, jak i dla podejrzanego.
- b) *kontrola osobista*- może być prowadzona przez funkcjonariusza przy pomocy psa służbowego. Kontrola taka pozwala na wykrycie materiałów wybuchowych i przedmiotów niebezpiecznych. w szczególności: broni i substancji odurzających. Należy pamiętać również, że sprawdzanie musi przeprowadzone być w sposób nieinwazyjny- czyli minimalizując uszkodzenia dóbr materialnych podejrzanego.
- c) *sprawdzanie bagażów, ładunków w portach, na dworach oraz w komunikacji: lotniczej, drogowej, wodnej i kolejowej*- pies służbowy ma za zadanie sprawdzić bagaże i ładunki w celu wykrycia substancji i przedmiotów zabronionych.
- d) *bezpośredni pościg*- polegający na pościgu przez psa osoby podejrzaney- w kierunku jej ucieczki²¹³.

Aby odpowiednio wykonać ustawowe zadania, psy- strażnicy szkoleni są w trzech różnych specjalnościach. Rodzajem psa pracującego jest:

- e) *pies tropiący*, który zajmuje się rozpoznawaniem śladów i tropieniem osób, które nielegalnie przekraczają granice państwa. Ponadto przy ich pomocy prowadzi się i pilnuje osoby zatrzymane.
- f) *pies patrolowo-obronny*, którego głównym zadaniem jest przeszukiwanie terenu, środków transportu i pomieszczeń w celu zidentyfikowania/ znalezienia osoby podejrzaney o przestępstwo graniczne lub osoby niebezpiecznej. Ponadto czworonogi również zajmują się ochroną swojego przewodnika. Psy tropiące oraz patrolowo- obronne bezpośrednio strzegą i chronią granic państwa

²¹¹ *O nas*, <https://www.nadwislanski.strazgraniczna.pl/wis/komenda/24905,O-nas.html>, [dostęp 15.02.2021].

²¹² Zarządzenie NR 68 Komendanta Głównego Straży Granicznej z dnia 30 września 2009 r. w sprawie utworzenia, organizacji i zakresu działania Ośrodka Szkoleń Specjalistycznych Straży Granicznej w Lubaniu (Dz.U. KGSG 2009, nr 1, poz. 68), art. 2.

²¹³ Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz.U. 1990, nr. 78, poz. 462), art.11.

g) *pies specjalny*- wykorzystywany przede wszystkim do wyszukiwania zapachów narkotyków (środków i substancji psychotropowych, odurzających), a także: wyrobów tytoniowych, urządzeń, których posiadanie jest zabronione- głównie broni oraz materiałów wybuchowych: w środkach transportu, bagażach i ładunkach oraz pomieszczeniach²¹⁴. Psy specjalne najczęściej spotkać można w przejściach granicznych, gdzie wyszukują „podejrzane zapachy”.

Straż Graniczna szkoli psy przede wszystkim do pracy węchowej. Aktualnie jako jedyna formacja w Polsce posiada w swoich szeregach psy, które ustawowo- zgodnie z przepisami lotnictwa cywilnego mogą przeszukiwać samoloty pasażerskie oraz bagaże pod kątem zidentyfikowania materiałów i przedmiotów niebezpiecznych²¹⁵.

Na przestrzeni lat liczba czworonożnych funkcjonariuszy wahała się pomiędzy 250, a 260. w roku 2017 było to 251 psów w tym: 56 w Bieszczadzkim Oddziale Straży Granicznej, 11 w Karpackim, 15 w Morskim, 66 w Nadbużańskim, 13 w Nadodrzańskim, 14 w Nadwiślańskim, 40 w Podlaskim, 4 w Śląskim oraz 31 w Warmińsko- Mazurskim Oddziale²¹⁶. Rok 2018 zakończony został z liczbą 249 psich funkcjonariuszy, natomiast w 2019r. liczba ta wzrosła do 260 osobników. w 2020r. jest to już 258 psów- czyli nieznacznie mniej niż w roku poprzednim. Psy wykonują inny rodzaj pracy w zależności od oddziału, w którym służą. w oddziałach bezpośrednio znajdujących się blisko granicy państwowej wykonują swoje obowiązki w zakresie ochrony tejże granicy oraz w zakresie przeszukiwania wszelkich środków transportu. Ponadto w razie potrzeby realizują zadania z zakresu współpracy z innymi służbami mundurowymi (pościg, poszukiwanie osób zaginionych), natomiast w Nadwiślańskim Oddziale Straży Granicznej czworonogi zajmują się patrolowaniem portów lotniczych w celu zapobiegania ewentualnym zagrożeniom²¹⁷.

Służba Celno- Skarbowa

Służba celno- skarbową jest kolejną polską służbą mundurową, która wykorzystuje przeszkolone zwierzęta do pomocy przy pełnieniu swoich ustawowych zadań. Jest organem ścigania Krajowej Administracji Skarbowej. To jednolita umundurowana formacja powstała w celu zabezpieczenia obszaru celnego Unii Europejskiej. Głównym zadaniem tej formacji jest kontrola związana z przewozem i wywozem na wyznaczony obszar towarów. Zapobiega i zwalcza przestępstwa skarbowe oraz mogące być zagrożeniem dla bezpieczeństwa państwa, bezpieczeństwa międzynarodowego i porządku publicznego. Walczy z naruszaniem przepisów w tym zakresie. Wykonuje również zadania wynikające ze współpracy pomiędzy państwami członkowskimi UE dotyczących obrotu towarowego²¹⁸.

Psy, które pracują w służbie celno- skarbowej przechodzą kurs o konkretnym profilu w zależności od tego do czego zostaną oddelegowane w przyszłości. Szkolenie zwierząt wybranych do pełnienia służby odbywa się w Ośrodku szkoleniowym w Kamionie. Jest to jedyna w Polsce instytucja, która zajmuje się kształceniem przewodników i psów służących w służbie celno- skarbowej.

²¹⁴ *Psy i konie w służbach MSWiA*, <https://www.gov.pl/web/kppsp-zgorzelec/psy-i-konie-w-sluzbach-mswia>, [dostęp 16.02.2021].

²¹⁵ *SG: Jako jedyni posiadamy psy wyszkolone do wyszukiwania broni i materiałów wybuchowych*, <https://www.infosecurity24.pl/sg-jako-jedyni-posiadamy-psy-wyszkolone-do-wyszukiwania-broni-i-materialow-wybuchowych>, [dostęp 17.02.2021].

²¹⁶ A. Wydrych, *Jak pracują zwierzęta w służbach mundurowych? Raport z monitoringu*, Kraków 2018, s.36.

²¹⁷ *Ibidem*, str.35.

²¹⁸ *Zadania i funkcje*, <http://mf-arch.mf.gov.pl/sluzba-celna/dzialalnosc/zadania-i-funkcje>, [dostęp 20.02.2021].

Ośrodek rozpoczął swoją działalność w 2000r., gdy główny urząd celny zakupił placówkę w Kamionie. Już 5 marca 2001r. ruszył pierwszy kurs, dzięki któremu do służby dołączyło 25 psów. Według danych z poprzednich lat liczba czworonogów w tej formacji oscyluje pomiędzy 120, a 170 osobnikami. w roku 2018 liczba ta wynosiła 149. w służbie celno- skarbowej wyróżniamy trzy specjalności pracujących zwierząt. Są to:

- a) *psy do wykrywania narkotyków*- psy takie potrafią rozpoznać zapach nawet kilkunastu rodzajów środków odurzających. w tym przede wszystkim: marihuany, haszyszu, heroiny, kokainy, amfetaminy.
- b) *psy do wykrywania wyrobów tytoniowych i waluty*
- c) *psy dualne*- które przechodzą dwa szkolenia dotyczące dwóch różnych dziedzin²¹⁹.

Czworonogi wyszkolone do powyższych zadań wykorzystuje się w przypadku wykonywania kontroli celno- skarbowej, która odbywa się tylko i wyłącznie u boku jednego- stałego przewodnika. Istnieją dwie metody szkolenia zwierząt: aktywna- która uczy psa ujawniania miejsca „pachnącego” szkodliwymi środkami poprzez drapanie w nie łapą, oraz pasywna: która wymaga od psa zatrzymania nosa w bezruchu, gdy uda się mu coś wyniuchać²²⁰. Metoda pasywna pozwala na przeszukiwanie obiektów bez zniszczeń, a więc może być użyta na: osobach, imprezach masowych, lotniskach i dworcach. Kontrolę można również przeprowadzić w lokalach, budynkach mieszkalnych, a nawet w środkach transportu. Ponadto psy w służbie celnej idealnie sprawdzają się podczas rewizji granicznej towarów²²¹.

Służba więzienna

Służba więzienna jest polską umundurowaną i uzbrojoną formacją, która podlega Ministrowi Sprawiedliwości. Według *ustawy z dnia 9 kwietnia 2010r. o Służbie Więziennej* jej podstawowymi zadaniami jest: wykonywanie czynności związanych z tymczasowym aresztowaniem, realizowanie kar pozbawienia wolności oraz czuwanie nad systemem dozoru elektronicznego (czyli kar pozbawienia wolności odbywający się poza zakładem karnym). Ponadto formacja zobligowana jest do zapewnienia osobom skazanym: swoich praw, humanitarnych warunków życia, poszanowania godności oraz dostępu do opieki medycznej, a nawet- religijnej- wynikających z ustaleń zawartych w ogólnie- obowiązujących prawach i regułach. Służba więzienna wyznaczona jest również do ochrony społeczeństwa przed sprawcami przestępstw przebywających w aresztach i zakładach karnych. Formacja poprzez prowadzenie działań resocjalizacyjnych przygotowuje osadzonych do ponownego- już poprawnego funkcjonowania w społeczeństwie, oraz uczy powstrzymania się od powrotu do przestępstw²²². Instytucja ta ma własną strukturę organizacyjną, na którą składają się: centralny Zarząd służby więziennej, Okręgowe Inspektoraty Służby Więziennej znajdujące się w 15-stu różnych miastach (po jednym na każde województwo), dwa ośrodki szkolenia kadr (w

²¹⁹H. Bulera, *Psy służbowe w administracji celnej*, „Wiadomości Celne” 2009, nr.3-4, s. 6.

²²⁰J. Pasieczyńska, *Nasze czworonogi na służbie*, https://www.mazowieckie.kas.gov.pl/urząd-skarbowy-w-przysusze/wiadomosci/aktualnosci/-/asset_publisher/6h8L/content/nasze-czworonogi-na-sluzbie?redirect=https%3A%2F%2Fwww.mazowieckie.kas.gov.pl%2Furząd-skarbowy-w-przysusze%3Fp_id%3D101_INSTANCE_3IAL%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3D_118_INSTANCE_9IMB__column-1%26p_p_col_count%3D1, [dostęp 21.02.2021].

²²¹M. Łoziński, *Nowe metody szkolenia psów*, „Wiadomości Celne” 2016, nr.5-6, s. 4.

²²²Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010r o Służbie Więziennej (Dz.U. 2010, nr 79 poz. 523), art. 2.

Kulach, Popowie) oraz dwa ośrodki doskonalenia kadr (W Suchej i Olszaniczy)²²³. Psy do służby więziennej trafiły zaraz po drugiej wojnie światowej. Pierwszy Ośrodek Szkolenia psów w tej formacji pojawił się w Szczypiornie już w latach pięćdziesiątych XX w. Nieco później, bo w 1979 r. odbył się pierwszy kurs psów służbowych w Zakładzie Karnym Czarne, gdzie na czas szkolenia powstały prowizoryczne kojce dla psów i kwatery dla przewodników. 6 lat później utworzono oddział zamiejscowy Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu, gdzie trafili przewodnicy psów. w 1993 nastąpiła reorganizacja ośrodka, dzięki czemu został on przekształcony w Dział Szkolenia Przewodników i Tresury Psów Służbowych przy Zakładzie Karnym w Czernie i w takiej postaci funkcjonuje do dziś. w placówce szkoli się psy na potrzeby całej służby więziennej²²⁴. Oprócz „głównego” - podstawowego szkolenia odbywającego się w Czernie czworonogi przechodzą również ćwiczenia doszkalające- które muszą być obowiązkowo przeprowadzane raz na jakiś czas. Odbywają się one w jednostkach macierzystych. Polegają one na pokonywaniu specjalnie ustawionego toru przeszkód, pościgach za zbiegami zarówno w służbie patrolowej jak i obronie oraz ataku. Ćwiczenia takie pozwalają dokładnie przyjrzeć się pracy psów. Dzięki nim można również wychwycić mocne i słabe strony szkoleń, zauważyć problemy jakie generują czynniki zewnętrzne lub wewnętrzne, aby w przyszłości umieć im zapobiegać.

Psy wykorzystywane w służbie celnej możemy podzielić na dwie kategorie. Są to:

- a) *psy specjalne*- zajmują się kontrolą pojazdów, osób (wpuszczanych na teren zakładów karnych, hal produkcyjnych- osadzonych, odwiedzających, a nawet funkcjonariuszy), korespondencji (paczki, listy) oraz wszelkich możliwych przedmiotów pojawiających się na terenie jednostek. Kontrola przeprowadzana jest pod kontem wyszukiwania środków odurzających. w razie potrzeby psy takie współpracują również z innymi formacjami.
- b) *psy patrolowo- obronne*- w dzień i noc patrolują okolicę i jednostki. Ponadto pomagają przy eskorcie konwojów, w razie potrzeby- uczestniczą w pościgu za uciekającym podejrzanym, a nawet w poszukiwaniu ukrywających się osadzonych. w tym celu- przeszukują całkowity teren zakładu: budynki i pomieszczenia. w razie potrzeby szkolone są także do obrony swojego przewodnika.

Przy naborze psów do tego rodzaju służby sprawdzane są reakcje zwierząt na różne elementy i bodźce. Przede wszystkim są to elementy środowiska- czyli zachowanie w przypadku kontaktu z różnym rodzajem nawierzchni (śliskiej, mokrej itp.), grupą ludzi lub reakcja na wszelkiego rodzaju pomieszczenia (duże, jasne, ciemne). w przypadku sprawdzania reakcji na bodźce prowokatorem staje się: stawianie psa w konkretnych sytuacjach, aport (w terenie i w pomieszczeniach), pozorant lub hałas²²⁵. Według danych w służbie więziennej w 2018 r. służyło 125 psich funkcjonariuszy²²⁶.

²²³ *Zadania i uprawnienia SW*, <https://www.sw.gov.pl/strona/struktura-sw>, [dostęp 24.02.2021] .

²²⁴ *Szkolenie psów w Służbie Więziennej*, <https://sw.gov.pl/galeria/szkolenie-psow-w-sluzbie-wieziennej>, [dostęp 24.02.2021].

²²⁵ E. Szlęzak-Kawa, *Pies na służbę*, „Forum Służby Więziennej” 2019, nr.251, s.23.

²²⁶ *Psy służbowe w Polsce - wyniki ogólnopolskiego raportu*, <https://pap-mediroom.pl/inne/psy-sluzbowe-w-polsce-wyniki-ogolnopolskiego-raportudh4>, [dostęp 24.02.2021].

Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polski

Siły Zbrojne RP są jednym z najważniejszych trzonów polityki bezpieczeństwa i obronności kraju. Zapewniają siły i środki do utrzymania i zabezpieczenia interesów państwa i nienaruszalności granic. Ich najważniejszym zadaniem jest ochrona niepodległości państwa polskiego oraz zapewnienie niepodzielności jego terytorium. Składają się z pięciu rodzajów sił zbrojnych: Wojsk Lądowych, Sił Powietrznych, Marynarki Wojennej, Wojsk Specjalnych oraz Wojsk Obrony Terytorialnej. Siły Zbrojne RP działają nie tylko w czasie kryzysu, ale również w czasie pokoju. Pomagają w zapewnieniu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. w razie potrzeby swoimi działaniami wspierają władz państwowe, administrację publiczną oraz inne formacje mundurowe. Działają w ramach zobowiązań sojuszniczych oraz biorą udział w misjach i operacjach prowadzących do zapewnienia bezpieczeństwa międzynarodowego²²⁷.

W Wojsku Polskim psy służbowe są nieco rzadziej spotykane niż w pozostałych służbach mundurowych. Wynika to przede wszystkim z tego, że służba w wojsku jest najtrudniejsza i najbardziej niebezpieczna w porównaniu z innymi formacjami. Aby dostać się do wojska czworonogi przechodzą bardzo surową selekcję, która ma za zadanie sprawdzić kondycję psychiczną i fizyczną potencjalnego czworonożnego funkcjonariusza. Bardzo ważną cechą jaką pies wojskowy musi się charakteryzować jest ponadprzeciętna wytrzymałość i siła. Pies taki musi być również odporny na uciążliwy hałas (strzały, huki) oraz musi cechować się wzorowym zdrowiem. w Wojsku Polskim psy służą zarówno w Wojskach Lądowych (szczególnie w wojskach inżynieryjnych), Wojskach Specjalnych oraz od niedawna również w Wojskach Obrony Terytorialnej. Istnieje kilka rodzajów psów pracujących. Są to:

- a) *psy wartownicze*- wykorzystywane do ochrania zasobów, składów i magazynów wojskowych
- b) *psy patrolowo-obronne*- podobnie jak powyżej; wykorzystywane do ochrony i obrony zasobów, infrastruktury oraz- przewodników. Mogą kontrolować samochody, ubrania i przedmioty należące do ludzi, wykrywając przy tym zapach chemicznych substancji
- c) *psy do wykrywania materiałów wybuchowych i min lądowych*- przeszukują one samochody i pomieszczenia pod kontem materiałów wybuchowych. Potocznie nazywane psami saper-skimi. Wykorzystywane są najczęściej przez wojska inżynieryjne. Często wysyłane są na misję zagraniczne
- d) *psy do wykrywania broni*- pies taki potrafi wyczuć proch, który znajduje się w amunicji i jego pozostałości na ubraniach i przedmiotach,
- e) *psy do wykrywania środków odurzających i substancji psychotropowych*
  - o wszystkie powyższe wykorzystywane są do pracy węchowej. Potrafią wyczuć niebezpieczne, zakazane substancje i przedmioty i zasygnalizować to.
- f) *psy tropiące*- wykorzystywane do pracy węchowej. Psy podążają za pozostawionym zapachem przez osobę poszukiwaną, uciekiniera lub przestępcę i lokalizują ją²²⁸.

²²⁷ *Siły Zbrojne RP*, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/sily-zbrojne-rp>, [dostęp 24.02.2021].

²²⁸ Instrukcja o gospodarce psami służbowymi w Siłach Zbrojnych RP (Zdr. 257/2019), pkt. 4.

²²⁸ K. Puwalski, *K9 Grom*, „Special Ops” 2018, nr.1, s. 18-19.

Warto dodać do tego jeszcze specjalności, które łączą ze sobą kilka z nich, albo takie które powstały stosunkowo niedawno. Będą to więc np.:

a) *psy bojowe*- wykorzystywane do pracy przez polskie siły specjalne. Zajmują się wykrywaniem materiałów wybuchowych, desantem zarówno ze śmigłowców jak i łodzi.

W razie potrzeby zatrzymują napastników oraz odbijają zakładników. Potrafią przetrwać w najgorszych warunkach pogodowych. Często psy takie wykorzystywane są w misjach zagranicznych²²⁹.

b) *psy poszukiwawczo- ratownicze*- od 2020r. zostały wcielone do Wojsk Obrony Terytorialnej²³⁰. Zwierzęta wykorzystywane są przy przeprowadzaniu akcji ratowniczych.

Ich zadaniem jest między innymi lokalizacja osób poszukiwanych w terenach trudno dostępnych.

c) *psy patrolowo- tropiące* (specjalności łączone)

d) *psy do wykrywania materiałów wybuchowych oraz broni* (specjalności łączone)

Według danych pochodzących z ogólnopolskiego raportu stworzonego na zlecenie firmy „Royal Canin Polska” w Siłach Zbrojnych RP w 2018r. znajdowało się około 119 psów²³¹.

Żandarmeria Wojskowa

Żandarmeria Wojskowa jest wyspecjalizowanym i wyodrębnionym organem należącym do Sił Zbrojnych RP. Jej działalność opiera się na zapewnieniu przestrzegania dyscypliny wojskowej przez żołnierzy. Ponadto formacja reaguje i zapobiega przestępstwom dokonywanym w jednostkach wojskowych i w miejscach publicznych²³².

Zadania psów w polskich siłach zbrojnych określone są na podstawie „*Instrukcji o Gospodarce psami służbowymi w siłach zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*”. w Żandarmerii Wojskowej wykorzystuje się psy o wcześniej już wymienionych specjalnościach, szczególnie zwrócić uwagę należy na trzy z nich. Są to:

a) *psy do wykrywania materiałów wybuchowych*,

b) *psy do wykrywania broni*,

c) *psy do wykrywania narkotyków i środków odurzających*²³³.

Dane z 2018r. mówią, że w Żandarmerii Wojskowej w bieżącym roku służyło 34-rech osobników. Najwięcej z nich, znajdziemy w Oddziale Specjalnym Żandarmerii Wojskowej znajdującym się w Warszawie²³⁴.

Państwowa Straż Pożarna

²²⁹M. Pietrzak, *Szer. ARES - pierwszy pies ratowniczy w Wojsku Polskim*, <https://media.terytorialsil.wp.mil.pl/informacje/502726/szer-ares-pierwszy-pies-ratowniczy-w-wojsku-polskim>, [dostęp 28.02.2021].

²³⁰*Psy służbowe w Polsce - wyniki ogólnopolskiego raportu*, <https://pap-mediroom.pl/inne/psy-sluzbowe-w-polsce-wyniki-ogolnopolskiego-raportudh4>, [dostęp 28.02.2021].

²³⁰*Psy służbowe w Polsce - wyniki ogólnopolskiego raportu*, <https://pap-mediroom.pl/inne/psy-sluzbowe-w-polsce-wyniki-ogolnopolskiego-raportudh4>, [dostęp 28.02.2021].

²³¹*Żandarmeria Wojskowa*, <https://www.wojsko-polskie.pl/zw/>, [dostęp 01.03.2021].

²³²*Armia rekrutuje psy do akcji poszukiwawczych* <https://www.rp.pl/Sluzby-mundurowe/301169883-Armia-rekrutuje-psy-do-akcji-poszukiwawczych.html>, [dostęp 01.03.2021].

²³³Ibidem.

²³⁴Ibidem.

Państwowa Straż Pożarna jest umundurowaną formacją, wyposażoną w specjalistyczny sprzęt służący do walki z pożarami i klęskami żywiołowymi. Działalność tej organizacji opiera się na: prowadzeniu akcji ratowniczych, w czasie powstawania miejscowych zagrożeń oraz likwidowaniu ich. Organem decyzyjnym w PSP jest Komendant Główny, który według ustawy o Straży Pożarnej jest przełożonym wszystkich funkcjonariuszy. Infrastruktura Państwowej Straży Pożarnej zawiera 16 komend wojewódzkich oraz aż 335 Komenda miejskich (lub w zależności od miejsca działania- powiatowych). Struktura taka zdradza nam, że Jednostki PSP działają według systemu podziałów administracyjnych na szczeblu: krajowym, wojewódzkim i powiatowym²³⁵.

Na Państwowej Straży Pożarnej opiera się również krajowy system ratowniczo- gaśniczy, którego głównym celem jest ochrona życia i zdrowia ludności i ochrona środowiska. Do zadań KSRG należy: gaszenie pożarów, likwidacja miejscowych zagrożeń, ratownictwo chemiczne, techniczne i ekologiczne a w przypadku zagrożenia życia ludzkiego- również ratownictwo medyczne na poziomie kwalifikowanej pierwszej pomocy. System współpracuje również z jednostkami OSP. Partnerstwo tych instytucji pomaga w jednolitym i skutecznym realizowaniu zadań z zakresu ochrony przeciwpożarowej i ratownictwa. Organizacje są wydzielone do odrębnych zadań, ale jednocześnie tworzą spójną całość. Ich współpraca nie polega tylko na standardach organizacyjnych, strukturalnych czy zadaniowych, ale również na szkoleniowych i sprzętowych²³⁶.

Historia psów w Państwowej Straży Pożarnej rozpoczęła się od pierwszej grupy poszukiwawczej działającej w ramach Polskiego Czerwonego Krzyża. w 1995r. gdy w gdańskim wieżowcu doszło do wybuchu gazu- to właśnie grupa poszukiwawcza wraz z psami ruszyła na ratunek. To wydarzenie sprawiło, że Państwowa Straż Pożarna zapragnęła wcielić psy do swoich szeregów. Pierwszą jednostką, która mogła pochwalić się czworonożnymi funkcjonariuszami była ta w Nowym Sączu, a za jej przykładem podażyła również jednostka w Gdańsku. Obecnie psy w Państwowej Straży Pożarnej są powszechnym zjawiskiem. Rodzajem psa pracującego w tej formacji jest *pies ratowniczy*, który zależnie od specjalności ratowniczej pełni różne funkcje. Specjalności te nazywamy:

- a) specjalnością gruzowiskową- *pies gruzowiskowy*- jego praca polega na poszukiwaniu ludzi zasypanych pod gruzowiskami i osuwiskami
- b) specjalnością terenową- *pies terenowy*- pies taki zajmuje się poszukiwaniem ludzi zaginionych na większych, trudnodostępnych przestrzeniach²³⁷.

Co ciekawe psy terenowe pracują „górnym wiatrem”, który jest rzadziej spotykaną techniką pracy węchowej. Częściej spotyka się psy szkolone do korzystania z dolnego wiatru- czyli do pracy na śladzie (np. psy tropiące). Praca górnym wiatrem polega na czerpaniu unoszącego się w powietrzu zapachu, a nie tego leżącego na ziemi.

Liczbę psów ratowniczych bardzo ciężko jest określić, gdyż obok tych osobników pracujących w Państwowej Straży Granicznej istnieją też takie, które działają w ramach organizacji pozarządowych i służb ochotniczych. Psy ratownicze- mogą stać się owymi tylko po ukończeniu specjalnych, wieloetapowych kursów, które są adekwatne do tych, które obowiązują w Państwowej

²³⁵Misja i zadania Państwowej Straży Pożarnej, <https://www.gov.pl/web/kgpsp/misja-i-zadania>, [dostęp 14.03.2021].

²³⁶Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy, <https://www.gov.pl/web/kgpsp/krajowy-system-ratowniczo-gasniczy>, [dostęp 14.03. 2021].

²³⁷Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 grudnia 2012 r. w sprawie zwierząt wykorzystywanych w akcjach ratowniczych (Dz.U. 2012 poz. 1444), art. 4.

Straży Pożarnej²³⁸. Według danych z 2018r. w samej Państwowej Straży Pożarnej znajdowało się ok. 26 psów²³⁹. Nie wiadomo natomiast w jakim stopniu liczba ta zmienia się na przestrzeni lat.

Praca psów służbowych doceniana jest niemalże na całym świecie. Wiele państw już w czasie I wojny światowej zaczęło szkolić czworonogi do pomocy w działaniach militarnych. Od tego czasu psy są nieodłącznym elementem służb mundurowych, a wraz z powstawaniem nowych zagrożeń powstają również nowe specjalności, do których szkoli się czworonożnych funkcjonariuszy. Jednym z wielu czynników, które przemawiają za wykorzystaniem psa w takim zawodzie jest doskonały węch, który w odróżnieniu od specjalistycznych sprzętów detekcyjnych jest praktycznie niezawodny. w Polskich służbach mundurowych psy wykorzystywane są do pracy węchowej, ochrony i obrony przewodników, patrolowania czy nawet pościgów. Każda służba ma swój odrębny system szkolenia czworonogów, ze względu na fakt, że specjalności psów pracujących opierają się na konkretnych zadaniach wywodzących się z charakterystycznej działalności poszczególnej formacji mundurowej. Według raportu stworzonego na zlecenie firmy „Royal Canin” zajmującej się produkcją karmy dla zwierząt- w roku 2018 psów pracujących w służbach mundurowych było dokładnie 1700. Przeglądając dane z ubiegłych lat można wywnioskować, że liczby te dynamicznie się zmieniają, a w większości przypadków mamy do czynienia z tendencją wzrostową. Taką zależność widać odnosząc się do przykładu Straży Granicznej, która w 2018r. posiadała w swoich szeregach 249 psów, natomiast w 2019r. było to już 260 osobników²⁴⁰. Podobny wzrost można zauważyć w Siłach Zbrojnych RP, gdzie w 2018r. było 119 psów, natomiast według danych z kwietnia 2020r. liczba ta wynosiła ok. 200²⁴¹.

Wykres 1 obrazuje jak liczba psów pracujących rozkładała się na konkretne służby mundurowe w 2018 r. Najwięcej, bo ponad połowa czworonogów służyła wtedy w Policji. 249 osobników można było spotkać w Straży Granicznej. 149 psów działało jako psy do wykrywania narkotyków, wyrobów tytoniowych, waluty lub jako psy dualne dla Krajowej Administracji Skarbowej. w więziennictwie służyło 125 psów. Siły Zbrojne RP mogły pochwalić się 119-stoma czworonogami, gdzie Żandarmeria takich funkcjonariuszy posiadała tylko 34. Najmniej psów pracujących znajdowało się w Państwowej Straży Pożarnej, w której było tylko 26 zwierząt. Wynika to z faktu, że większość psów ratunkowych pojawia się w pozarządowych organizacjach ochotniczych takich jak OSP, WOPR, GOPR i TOPR, gdzie czworonogi są bardziej potrzebne.

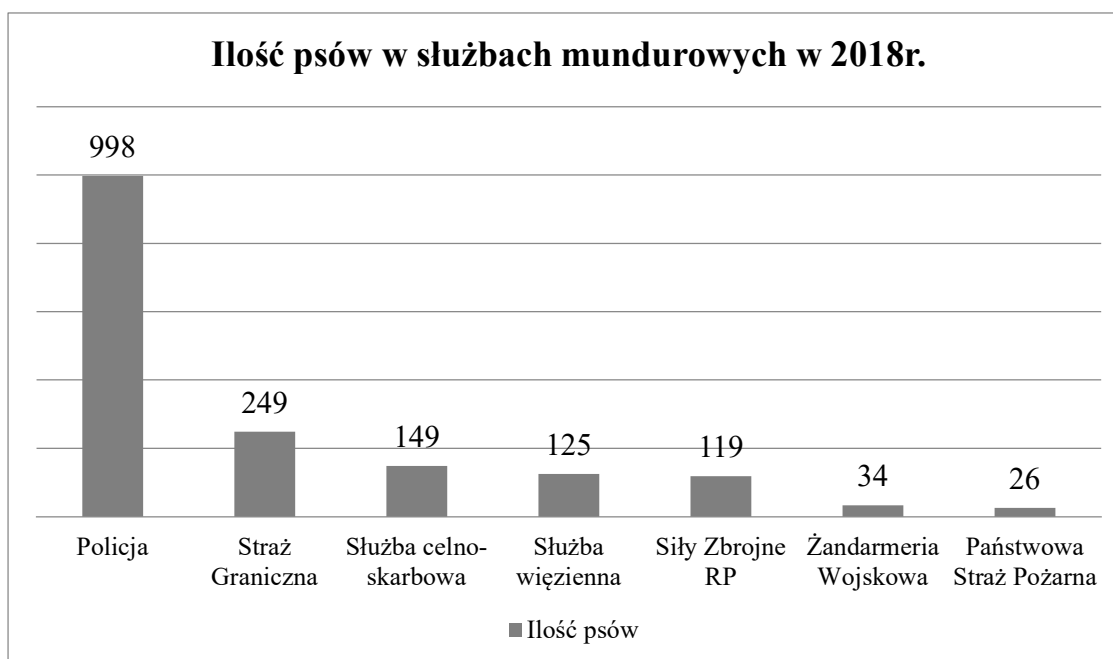
²³⁸J. Gil, o psach w służbie człowieka słów kilka, Opracowano na podstawie internetowego seminarium, [dostęp 13.04.2021].

²³⁹D. Bołotowicz, *Międzynarodowy Dzień Psa*, <https://strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/7729,Miedzynarodowy-Dzien-Psa.html>, [dostęp 14.03.2021].

²⁴⁰M. Pietrzak, *Szer. ARES - pierwszy pies ratowniczy w Wojsku Polskim*, <https://media.terytorialsi.wp.mil.pl/informacje/502726/szer-ares-pierwszy-pies-ratowniczy-w-wojsku-polskim>, [dostęp 18.03.2021].

²⁴¹*Psy służbowe w Polsce - wyniki ogólnopolskiego raportu*, <https://pap-mediroom.pl/inne/psy-sluzbowe-w-polsce-wyniki-ogolnopolskiego-raportudh4>, [dostęp 14.03.2021].

Wykres 1. Ilość psów w służbach mundurowych w 2018r.

Źródło: *Psy służbowe w Polsce - wyniki ogólnopolskiego raportu*, <https://pap-mediroom.pl/inne/psy-sluzbowe-w-polsce-wyniki-ogolnopolskiego-raportudh4>, [dostęp 14.03.2021].

Rasy psów, które najlepiej sprawdzają się w wybranych formacjach

Służba w formacjach mundurowych jest pracą ciężką zarówno fizycznie jak i psychicznie. Wielu mundurowych wspomina, że niemożliwe jest oddzielenie życia zawodowego od prywatnego, gdyż funkcjonariuszem jest się cały czas- nie tylko podczas służby. Zawód taki potrafi być obciążający psychicznie, a dodatkowo wymaga również nienagannej formy fizycznej. Tak samo wygląda to w przypadku psów służbowych. Aby stać się funkcjonariuszem czworonogi muszą spełnić mnóstwo kryteriów. Ponadto powinny posiadać konkretne cechy oraz spełniać wymogi zdrowotne. Nie każdy pies ma predyspozycje do takiego rodzaju pracy. Na świecie obecnie istnieje ok. 400 ras psów, które podlegają klasyfikacji ze względu na ich przeznaczenie. Są to: *psy myśliwskie, psy gończe i charty, owczarki i psy pasterskie, teriery, psy do towarzystwa, psy użytkowe, psy pracujące, oraz rasy nieskwalifikowane*²⁴². Ze służbami mundurowymi najczęściej kojarzy się owczarki, ale nie są to jedyne psy, które pracują jako funkcjonariusze.

²⁴² *Nowa klasyfikacja ras psów od 1 stycznia 2020*, <https://kennelclub.pl/aktualnosci/nowa-klasyfikacja-ras-psow-od-1-stycznia-2020>, [dostęp 03.04.2021].

Rasy psów, które najczęściej pojawiają się w służbach mundurowych

Tabela 1. Przedstawia rasy psów najczęściej pojawiających się w służbach mundurowych.

Rasy:	Policja	Straż Graniczna	Służba Celno- Skarbowa	Służba więzienna	Siły Zbrojne RP i Żandarmeria Wojskowa	Państwowa Straż Pożarna
labrador retriever	✓		✓		✓	✓
golden retriever	✓					✓
flat coated retriever						✓
owczarek niemiecki	✓	✓	✓	✓	✓	✓
owczarek belgijski: groenendael; tervuerren; malinois, laekenois	✓	✓	✓	✓	✓	✓
owczarek holenderski		✓		✓	✓	✓
owczarek szkocki collie						✓
owczarek szetlandzki (sheltie)						✓
border collie						✓
seter szkocki, gordon						✓
plochacz niemiecki		✓				
hovárt						✓
sznaucer średni						✓
sznaucer olbrzym					✓	✓
springer spaniel						✓
cocker spaniel				✓		✓
terier walijski	✓	✓				✓
terier irlandzki						✓
airedale terrier						✓
jadgterier		✓		✓		
foksterier	✓			✓		✓
parson russel terier		✓				
jack russel terier		✓				
beagle				✓		
rottweiler	✓				✓	
doberman					✓	
nowofundland	✓					
chodsky pes		✓				
inne/ mieszańce/ z domieszką rasy fci	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Źródło: opracowanie własne na podstawie Nowa klasyfikacja ras psów od 1 stycznia 2020, <https://kennelclub.pl/aktualnosci/nowa-klasyfikacja-ras-psow-od-1-stycznia-2020>, [dostęp 03.04.2021].

Tabela 1. przedstawia zestawienie ras psów, które najczęściej pojawiają się w służbach mundurowych. Należy zauważyć, że dwie rasy wykorzystywane są najczęściej. Jest to oczywiście: owczarek niemiecki i różne odmiany owczarka belgijskiego. Popularną rasą jest też labrador retriever, który ceniony jest ze względu na swój łagodny charakter, chęć do nauki i aportowania oraz bardzo dobry węch. Na ten moment we wszystkich służbach mundurowych dopuszcza się również psy nierasowe, ale nie mogą one zbyt znacznie odbiegać od wzorca rasy uznanego przez Międzynarodową Federację Kynologiczną. Jak mówi wielu przewodników- nie powinno chodzić o rasę psa, a o jego zaangażowanie, chęć do nauki, a przede wszystkim charakter.

Ogromna różnica w użytkowaniu ras ze względu na pełnioną służbę wynika z odmiennych zadań, przed którymi stawia się czworonogi. Różne rasy mają różne motywacje do pracy. Wiadomo, że np. retrievery bardziej skupiają się człowieku, są psami bardzo socjalnymi, a więc też towarzyskimi. Owczarki natomiast są psami, ciekawskimi, które bardziej skupiają się na czynnikach zewnętrznych i potrzebują większej motywacji ze strony przewodnika.

Każda rasa posiada inne warunki fizyczne i psychiczne, które kreują predyspozycje do pełnienia konkretnych zadań. Ważnym aspektem w doborze psów do służby są wymogi zdrowotne, które muszą być przez czworonogi spełnione. Ich zdolność oceniana jest przez specjalnie utworzoną komisję, w składzie której znajduje się m.in. lekarz weterynarii. To właśnie on określa czy dany osobnik może przystąpić do szkolenia przygotowującego do pełnienia służby czy też nie. Wstępną ocenę zdrowia psa można określić już nawet po samej jego obserwacji. Zdrowy osobnik przejawia ochotę do zabawy, jest wesoły i żwawy (ale nie nadpobudliwy). w Polsce większość służących psów pochodzi z prywatnych hodowli. Czworonogi takie należy dokładnie sprawdzić opierając się przede wszystkim na świadectwie zdrowia psa i zaświadczeniach o szczepieniach, które poprzedni właściciel powinien komisji weterynaryjnej przedstawić. w przypadku podejrzenia choroby lub wątpliwości co do stanu zdrowia psa przy jednoczesnym braku możliwości szybkiej weryfikacji takiego stanu- komisja kwalifikacyjna ma prawo wykluczyć czworonoga z kandydatury na funkcjonariusza. Najważniejszymi warunkami, które kwalifikują psa do służby są m.in. zrównoważony charakter- pies nie może być agresywny, bojaźliwy, ospały, ale również nadpobudliwy. Ważna jest również jego kondycja fizyczna- gdyż czworonożny funkcjonariusz musi przejść szereg szkoleń i ciężką tresurę, która w przyszłości powoli na profesjonalną pracę. Szkolenie nie kończy się w momencie wcielenia psa do służby, ale praktycznie trwa ono przez cały jej okres. w wolnych „od munduru” chwilach pies służbowy wraz z przewodnikiem ćwiczą wcześniej pozyskane umiejętności.

Wiadomo już, że konkretne rasy posiadają konkretne predyspozycje- podobnie wygląda to w przypadku wad dyskwalifikujących psa. Jedna rasa będzie bardziej podatna na dysplazję stawów biodrowych, natomiast u drugiej częściej zauważyć można nadmierną agresję. Oczywiście nie należy tutaj utożsamiać danej rasy tylko i wyłącznie ze względu na występujące wady, gdyż zachowanie i kondycja fizyczna zależy w największym stopniu indywidualnie od danego osobnika. Dobierając psa do służby warto również sprawdzić jak zwierzę się porusza, jak się zachowuje w stosunku do ludzi, innych psów czy zwierząt, jak reaguje na bodźce itp. Czynniki przekreślające użyteczność zwierzęcia mogą mieć zarówno podłoże: neurologiczne jak i psychiczne. Są to między innymi: nadmierny brak skupienia nad wykonywanym zadaniem, choroby- np. choroba kojцова, która prowadzić może nawet do samookaleczenia się psa (wynikająca ze sposobu hodowli: długotrwałego przebywania psa w ograniczonej przestrzeni przy równoczesnym minimalnym kontakcie z człowiekiem), wysoki poziom agresji, niechęć do pracy, zaburzona reakcja na bodźce środowiskowe, lęk. Symptomy fizyczne takie jak np.: choroba narządów zmysłu-słaby wzrok, ślepotą, wady słuchu, wątpliwy stan uzębienia często będący przyczyną uciążliwego bólu, niestandardowa budowa- mogąca mieć wpływ na ruch i skuteczność psa, dysplazja stawów- szczególnie u większych ras, kulawizna, zaburzenia aparatu ruchu, widoczny brak równowagi, wady mięśni czy wady organów (układu pokarmowego, skóry itp.)²⁴³ również mogą zdyskwalifikować czworonoga.

Nigdy w stu procentach nie da się przewidzieć powyżej wymienionych czynników. Niezależnie od siebie wynikają one zarówno z cech odziedziczonych po przodkach jak i z cech nabytych w trakcie dorastania i życia psa. Zakwalifikowana w związku kynologicznym hodowla daje nam

---

²⁴³S. Kulig, M. Gryzińska, P. Listos, *Specyfika pracy psów służbowych w aspekcie doboru do policji*, „Życie weterynaryjne” 2018, nr. 93(5), s. 306-307.

większe szanse na znalezienie zwierzęcia o pożądanym cechach, szczególnie jeśli mamy do wglądu metrykę urodzenia, w której zawarte są informacje o jego pochodzeniu²⁴⁴.

3. Predyspozycje psów do pracy w służbach mundurowych

Do pracy w służbach mundurowych nadają się tylko te psy, które spełniają zarówno psychiczne jak i fizyczne warunki. Długi proces szkolenia wymaga dużo cierpliwości i motywacji, a nie każde zwierzę cechuje się taką wytrwałością i chęcią do pracy. Już na początkowym etapie dobru psa do służby należy zwrócić uwagę na jego zachowanie oraz predyspozycje. Pozwoli to na wskazanie odpowiedniego kandydata. Wiadomo już, że czworonogi w służbach mundurowych pracują w kilkunastu specjalnościach, a każda służba mundurowa posiada swoje określone zadania, które znacząco różnią się od siebie, pomimo że działają dla dobra wspólnego.

Zachowanie psów wynika z ich temperamentu, popędu lub emocji. Często psy traktuje się z podejściem bardzo instrumentalnym- opierając się tylko na ich odruchach. To, że pies jest zwierzęciem nie oznacza, że reaguje on tylko na wysyłane przez otoczenie bodźce. Czworonogi doskonale umieją pokazywać swoje emocje i nastroje. Mają swoją mowę ciała, która przekazuje nam jak pies czuje się w danej sytuacji. Psia psychika nie może natomiast porównywana być z tą ludzką, gdyż, mimo że zwierzę to jest bardzo inteligentne to nie posiada swojego rozumu w przeciwieństwie oczywiście do człowieka. Wiele zachowań czworonogów uzasadnić można dobrze rozwiniętym instynktem. Wykonanie przez psa jakiegokolwiek czynności warunkowane jest motywem. Składa się on z dwóch elementów: popędu (gotowości do zadania) oraz chęci osiągnięcia celu. Popęd uruchamiany jest w głowie psa, w momencie, kiedy czegoś mu brakuje i prowadzi on do zaspokojenia konkretnej potrzeby. Powyższe czynniki pokazują- dlaczego to właśnie psy najczęściej współpracują ze służbami mundurowymi. Kiedy przewodnik jest w stanie zapewnić psu odpowiednią motywację, szanując przy tym mowę jego ciała- szkolenie i tresura przebiegną bardzo sprawnie, a relacja na polu pies- przewodnik wzmocni się.

Charakter psa często wynika z jego temperamentu- jest to innymi słowy zespół cech psychicznych, którego celem jest uzewnętrznienie nastroju zwierzęcia. Wyróżniamy jego cztery typy: typ silny, niezrównoważony ruchliwy (choleryczny), typ powściągliwy (sangwistyczny), typ zrównoważony, powolny (flegmatyczny) oraz typ słaby (melancholijny). w służbach mundurowych najlepiej sprawdza się typ powściągliwy, gdyż jest najbardziej podatny na tresurę. Osobnik tego typu cechuje się bystrością i ruchliwością, ma silny i zrównoważony układ nerwowy. Proces pobudzenia i hamowania zachodzi w organizmie bardzo szybko, a więc reakcja na bodźce jest odpowiednia.

Wiadomo już, że do pracy najlepiej sprawdzają się psy o konkretnym temperamencie. Należy jednak zaznaczyć, że ze względów ekonomicznych na przestrzeni lat wykreowane zostały różne procedury i testy mające pozwolić na wczesną ocenę psa i jego przydatność do służby. Istnieją cztery metody sprawdzające, którym poddaje się czworonogi. Są to: baterie testów, indywidualna ocena za pomocą kwestionariusza, obserwacje prowadzone w warunkach naturalnych oraz ocena ekspertów poszczególnych ras. Najczęstszą i najchętniej wykorzystywaną metodą jest pierwsza z nich, która składa się z zestawu następujących po sobie testów, których łączny wynik obrazuje predyspozycje danego osobnika. w testach takich sprawdza się odpowiedź na specyficzne bodźce- które mogą wywoływać konkretne zachowania (lęk, agresja). Subtesty składają się

²⁴⁴J. Kuźniewicz, G. Kuźniewicz, *Metody szkolenia i sposoby użytkowania psów*, Wrocław 2005, str. 206-207.

ze stymulowanych sytuacji, które wykazać mają, jak pies zachowuje się podczas konkretnego wydarzenia. Do testów takich wykorzystuje się przeróżny sprzęt i rekwizyty, które często są dla psa nowe. Sytuacje przed którymi stawia się psa to:

- a) *umieszczenie w nieznanym pomieszczeniu, z nieznanymi przedmiotami* - w którym oceniana jest reakcja psa na nowe przedmioty i ludzi w obecności opiekuna i bez niego;
- b) *test lalki*- sprawdza reakcje psa na potencjalny kontakt z dzieckiem;
- c) *głaskanie przy użyciu sztucznej ręki*- metodę tę stosuje się w momencie, kiedy pies reaguje agresywnie na obce osoby;
- d) *wpatrywanie się w psa*- nieznaną osobą wpatruje się w oczy psa;
- e) *zabawa przedmiotem i jego przeciąganie*- jeśli pies zainteresuje się przedmiotem oznacza to jego chęć do zabawy²⁴⁵.

Powyższe testy przeprowadza się u psów, które są kandydatami do Straży Granicznej, Wojska czy Policji. Subtesty są całkiem skuteczną formą sprawdzania temperamentu psa, warto jednak rozszerzyć temat: metod badań predyspozycji zwierząt- o tak zwane *Polowe Próby Charakteru*, które odbywają się przede wszystkim w Policji. Oprócz wyżej wymienionych stymulacji, próba charakteru obejmuje jeszcze:

- a) *aportowanie*- pies przechodzi próbę, jeśli okaże chęć do zabawy i pewność
- b) *próba odszukania przedmiotu z nośnikiem zapachu*- sprawdza predyspozycje psa do pracy węchowej. Jeśli pies podejmie się próby podążania za zapachem- szczególnie dolnym wiatrem, a jego zainteresowanie skończy się dopiero w momencie odszukania przedmiotu oznacza to, że osobnik taki będzie nadawał się do pracy węchowej w przyszłości
- c) *próba odporności na strzał*- sprawdza reakcje psa na strzał z broni. U najlepszych czworonożnych kandydatów reakcja na strzał nie występuje, huk nie wytrąca psa z równowagi, a osobnik pomimo głośnego odgłosu zachowuje spokój,
- d) *próba ochrony przewodnika*- ma wykazać zdolności obrończe psa, jego twardość i pewność oraz stopień popędu. Pies w sytuacji, gdzie pojawia się napastnik powinien bez chwili zastanowienia zaatakować wroga
- e) *próba czujności i popędu do samoobrony*- test taki sprawdza reakcje psa na czynniki zewnętrzne i ludzi podczas nieobecności opiekuna.

Nie wszystkie z powyżej wymienionych prób przeprowadza się z każdym psem. Czworonogi, które szkolone mają być do pracy węchowej nie są sprawdzane pod względem ochrony przewodnika oraz popędu do samoobrony, gdyż priorytetem w ich codziennej działalności będzie nie tyle kontakt z człowiekiem, a znajomość konkretnych zapachów i motywacja do pracy nosem²⁴⁶.

Proces zakupu psów odbywa się w każdej formacji niemalże jednakowo, a więc warto pokazać ten proces na przykładzie Policji: po spełnieniu wymogów zdrowotnych oraz zaliczonych próbach charakteru określa się stopień przydatności psa do służby. Jeśli dodatkowo właściciel psa oferowanego na sprzedaż przedstawi obowiązkowe dokumenty (np. zaświadczenie o szczepieniach, dokument potwierdzający pochodzenie, wyniki koniecznych badań) sporządzona zostaje

²⁴⁵M. Walczak, P. Bury-Burzyski, A. Walasek, *Metody oceny zachowania się psów pracujących w świetle badań naukowych*, "Kwartalnik Policyjny" 2016, nr.3, s. 43- 46.

²⁴⁶J. Kuźniewicz, *Psy pracujące w służbach mundurowych*, Nowa Ruda 2016, s. 135.

karta kwalifikacyjna psa, zaświadczenie o kwalifikacji psa oraz zobowiązanie obligujące właściciela do dostarczenia psa na rozpoczęcie szkolenia, która upoważnia służbę do zakupu zwierzęcia. Psy takie wprowadza się do ewidencji, wyposaża w niezbędny sprzęt oraz przekazuje przewodnikom. Istnieje również możliwość przeprowadzenia samodzielnego doboru psa do służby przez funkcjonariusza, jednakże musi być on poddany procedurze kwalifikacyjnej prowadzonej przez komisję²⁴⁷.

Czynnikami wspólnymi doboru i zakupu psów w służbach mundurowych jest na pewno: komisja kwalifikacyjna, zaliczenie próby charakteru i spełnienie wymogów zdrowotnych, pozyskiwanie niezbędnych dokumentów od poprzednich właścicieli lub hodowców, a na późniejszym etapie również: podobne wyposażenie, oraz sposób przekazywania zwierząt przewodnikom.

Podsumowanie

Celem artykułu było omówienie zasad funkcjonowania psów w służbach mundurowych. w opracowaniu zostały ujęte takie problemy jak: działalność, praca i tresura psów służbowych. Ponadto poruszono również kwestię predyspozycji i temperamentu zwierząt.

Analiza materiałów źródłowych nakreśla pewne różnice pomiędzy sposobem użytkowania zwierząt w różnych formacjach. Należy zwrócić uwagę na fakt, iż każda służba mundurowa ma swój odrębny, indywidualny sposób szkolenia. Tresura odbywa się jednak przy zachowaniu priorytetowych wytycznych, które obowiązują daną formację. Dzięki dobrze kompetentnej kadrze szkoleniowców i funkcjonariuszy- przewodników zwierzęta uczone są przydatnych komend i zachowań, które w przyszłości przydają się podczas pełnienia codziennej służby. Różnice w szkoleniu wynikają zaś z aktów prawnych, które nakreślają służbom drogę rozwoju przy zachowaniu najważniejszych jej interesów. Jak pokazano w opracowaniu- nie oznacza to jednak, że inny rodzaj i typ szkolenia jest mniej skuteczny. Najważniejszym aspektem działalności szkoleniowej jest dostosowanie jej pod charakter służby mundurowej.

Kolejnym ważnym aspektem, który pozwolił ocenić słuszność aktualnego sposobu funkcjonowania zwierząt w służbach mundurowych jest kwestia predyspozycji zwierząt. Opracowanie pokazuje, że temperament i charakter ma wpływ na obecną sylwetkę psa służbowego. Wykazuje, że psy konkretnej rasy bardziej nadają się do służby, a cechy, które posiadają ułatwiają im przyswajanie wiedzy. Według artykułu najważniejszymi atrybutami psa służbowego jest więc: umiejętność szybkiego uczenia się i przyswajania komend, odporność na stres, zdolności obronne oraz posłuszeństwo, które z perspektywy przewodnika wydaje się być najbardziej istotne. Umiejętności zwierząt sprawdza się za pomocą testów, które nadzorują specjalne komisje- jest to dobry sposób na wczesną ocenę psiego kandydata i jego przydatności do służby.

Sama tresura nie wystarczy, aby pies dobrze wykonywał swoje obowiązki. Każde zwierzę ma jeszcze wrodzony temperament, który dość silnie wpływa na jego funkcjonowanie i motywację do pracy. Predyspozycje są ważnym elementem zwierzęcego charakteru z perspektywy służby mundurowej, gdyż nie każdy pies nadaje się do wszelkiego rodzaju pracy. Jeden osobnik sprawdzi się bardziej jako pies domowy, drugi- z uwagi na swój energiczny charakter jako pies pracujący. Wydaje się, że formacje mundurowe szanują naturalne uwarunkowania psiego charakteru i dzięki temu skupiają się na szkoleniu odpowiednich kandydatów.

---

²⁴⁷ M.Prokopczyk, *Centralny Dobór Psów do Policji*, „Kwartalnik Policyjny” 2013, nr. 4, s. 46-48.

Bibliografia

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010r o Służbie Więziennej (Dz.U. 2010, nr 79 poz. 523).
2. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 grudnia 2012 r. w sprawie zwierząt wykorzystywanych w akcjach ratowniczych. (Dz.U. 2012 poz. 1444).
3. Zarządzenie nr 68 Komendanta Głównego Straży Granicznej z dnia 30 września 2009 r. w sprawie utworzenia, organizacji i zakresu działania Ośrodka Szkoleń
4. Zarządzenie nr 296 Komendanta Głównego Policji z dnia 20 marca 2008 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań z użyciem psów służbowych, szczegółowych zasad ich szkolenia oraz norm wyżywienia (Dz.U KGP nr. 7, poz. 46).
5. Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz.U. 1990, nr. 78, poz. 462).
6. Instrukcja o gospodarce psami służbowymi w Siłach Zbrojnych RP (Zdr. 257/2019].

Materiały dydaktyczne, czasopisma naukowe i dzieła literackie

7. Bulera H., *Psy służbowe w administracji celnej*, „Wiadomości Celne” 2009.
8. Gil J., *O psach w służbie człowieka słów kilka*, 2021, internetowe seminarium.
9. Kulig S., Gryzińska M., Listos P., *Specyfika pracy psów służbowych w aspekcie doboru do policji*, „Życie weterynaryjne”, 2018.
10. Kuźniewicz J., Kuźniewicz G., *Metody szkolenia i sposoby użytkowania psów*, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Wrocław 2005.
11. Kuźniewicz J., Kuźniewicz G., *Psy w służbie człowieka*, Monografia. XXXIV. Wyd. AR we Wrocławiu, Wrocław, 2003.
12. Kuźniewicz J., *Psy pracujące w służbach mundurowych*, Usługi Poligraficzne Bogdan Kokot vel Kokociński, Nowa Ruda, 2016.
13. Łoziński M., *Nowe metody szkolenia psów*, „Wiadomości Celne” 2016, nr.5-6.
14. Prokopczyk M., *Centralny Dobór Psów do Policji*, „Kwartalnik Policyjny” 2013, nr. 4.
15. Puwalski K., *K9 Grom*, „Special Ops” 2018, nr.1.
16. Szlęzak-Kawa E., *Pies na służbę*, „Forum Służby Więziennej” 2019, nr.251.
17. Walczak M., Bury-Burzowski P, Walasek A, *Metody oceny zachowania się psów pracujących w świetle badań naukowych*, „Kwartalnik Policyjny” 2016.
18. Wydrych A., *Jak pracują zwierzęta w służbach mundurowych? Raport z monitoringu*, Kraków 2018.

Strony internetowe

19. Strona internetowa - *Armia rekrutuje psy do akcji poszukiwawczych*
<https://www.rp.pl/Sluzby-mundurowe/301169883-Armia-rekrutuje-psy-do-akcji-poszukiwawczych.html>.
20. Strona internetowa - Bołotowicz D, *Międzynarodowy Dzień Psa*, <https://strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/7729,Miedzynarodowy-Dzien-Psa.html>.
21. Strona internetowa - *Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy*,
<https://www.gov.pl/web/kgpsp/krajowy-system-ratowniczogasnicy>

22. Strona internetowa - *Misja i zadania Państwowej Straży Pożarnej*, <https://www.gov.pl/web/kgpsp/misja-i-zadania>.
23. Strona internetowa - *Nowa klasyfikacja ras psów od 1 stycznia 2020*, <https://kennelclub.pl/aktualnosci/nowa-klasyfikacja-ras-psow-od-1-stycznia-2020>,
24. Strona internetowa - o *Policji*, <https://info.policja.pl>.
25. Strona internetowa - Pasieczyńska J, Nasze *czworonogi na służbie* https://www.mazowieckie.kas.gov.pl/urząd-skarbowy-w-przysusze/wiadomosci/aktualnosci/-/asset_publisher/6h8L/content/nasze-czworonogi-na-sluzbie?redirect=https%3A%2F%2Fwww.mazowieckie.kas.gov.pl%2Furząd-skarbowy-w-przysusze%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_3IAL%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3D_118_INSTANCE_9IMB__column-1%26p_p_col_count%3D1.
26. Strona internetowa - Pietrzak M, *Szer. ARES - pierwszy pies ratowniczy w Wojsku Polskim*, <https://media.terytorialsi.wp.mil.pl/informacje/502726/szer-ares-pierwszy-pies-ratowniczy-w-wojsku-polskim>.
27. Strona internetowa - *Psy i konie w służbach MSWiA*, <https://www.gov.pl/web/kppsp-zgorzelec/psy-i-konie-w-sluzbach-mswia>.
28. Strona internetowa - *Psy służbowe w Polsce - wyniki ogólnopolskiego raportu*, <https://pap-mediaroom.pl/inne/psy-sluzbowe-w-polsce-wyniki-ogolnopolskiego-raportudh4>.
29. Strona internetowa - *SG: Jako jedyni posiadamy psy wyszkolone do wyszukiwania broni i materiałów wybuchowych*, <https://www.infosecurity24.pl/sg-jako-jedyni-posiadamy-psy-wyszkolone-do-wyszukiwania-broni-i-materialow-wybuchowych>.
30. Strona internetowa - *Sily Zbrojne RP*, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/sily-zbrojne-rp>.
31. Strona internetowa - *Szkolenie psów w Służbie Więziennej*, <https://sw.gov.pl/galeria/szkolenie-psow-w-sluzbie-wieziennej>.
32. Strona internetowa - *Zadania i funkcje*, <http://mf-arch.mf.gov.pl/sluzba-celna/dzialalnosc/zadania-i-funkcje>.
33. Strona internetowa - *Zadania i uprawnienia SW*, <https://www.sw.gov.pl/strona/struktura-sw>.
34. Strona internetowa - *Żandarmeria Wojskowa*, <https://www.wojsko-polskie.pl/zw>.

DOG'S CAREER IN UNIFORMED SERVICES

Abstract: The paper discusses the characteristics of dogs' career in uniformed services and emphasizes the differences of their job in a specific units. The paper is divided into three parts. The first part includes the brief description of the selected services and animals which serve there. The chart and graph based on the statistics of 2018 show the number of dogs working in a uniformed services. The second part presents characteristics of the selected breeds of dogs, their weaknesses and vulnerability to genetically conditions health problems. The last part focuses on

the aptitude of dogs to perform the job (temper,urge) and tests and procedures to assess dogs' usefulness.

The discussion is based on the analysis of literature, statistics, training materials and normative acts.

Keywords: Police, The Armed Forces, Border Guard, Customs Service, Prison Service, breed, temper, aptitude.

Wiktoria Szubert – członkini Stowarzyszenia „Psiomocni”, które pomaga bezdomnym zwierzętom; <https://spis.ngo.pl/342994-stowarzyszenie-zwykle-psiomocni>. w kręgu zainteresowań badawczych autorki pozostaje bezpieczeństwo publiczne, socjologia, biologia, a w szczególności kynologia. Autorka artykułów poruszających temat kynologii służbowej, publikacji „Historia psów w Polskich służbach mundurowych” oraz „Praca psów w polskich służbach mundurowych”.